

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Reven har forandret seg mye

Om samarbeid og sosialisering i Hakkebakkeskogen

Ritgerð til B.A.-prófs

Björk Erlendsdóttir

Janúar 2010

Háskóli Íslands

Hugvísindasvið

Norska

Reven har forandret seg mye

Om samarbeid og sosialisering i Hakkebakkeskogen

Ritgerð til B.A.-prófs

Björk Erlendsdóttir

Kt.: 221074-4169

Leiðbeinandi: Tiril Theresa Myklebost

Janúar 2010

Sammendrag

I denne oppgaven ser jeg på begrepet samarbeid i *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* av den velkjente norske barnebokforfatteren Thorbjørn Egner. Egner var en tusenkunstner som skrev velkjente barnebøker og teaterstykkene hans blir fortsatt fremført på scene både her på Island og andre steder i verden, nå over 50 år etter at de ble skrevet.

Jeg ser på Egners forfatterskap, hans tid som „radiostemme“ i det populære barneprogrammet; *Barnetimen for de minste*. Egner samt andre forfattere var med å utvikle dette programmet. *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* ble opprinnelig laget som hørespill for radio. Senere kom teksten ut som både bok og som teaterstykke. Derfor skal jeg i min analyse vurdere bruk av både litterære og dramatiske virkemidler i teksten.

Jeg skal også se om *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* er påvirket av de sosiale grunnsteinene som var en del av gjenreisningen i Norge i årene etter andre verdenskrig, den tiden som Egner forfattet historien. Den sosialistiske tanken var at arbeid, helse og trygghet skulle fremmes, og for å oppnå det måtte alle i samfunnet arbeide sammen mot det felles mål.

Jeg mener at samarbeid er et viktig nøkkelord når det gjelder *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*, både som en tematisk størrelse og som en mer utenomtekstlig størrelse som trer frem spesielt ved iscenesettingen av *Hakkebakkeskogen*, enten det er på scene eller i radio. Samarbeid kommer etter min mening til syne i teksten både som tema og som en form for intimitet som oppstår ved iscenesettelsen.

Inneholdsfortegnelse	side
Innledning	5
En eventyrlig reise i Egners univers	7
<i>Tusenkunstneren Egner</i>	7
<i>Barnetimen for de minste, pedagogikk og barnas fremtid</i>	9
<i>Barnelitteratur</i>	12
<i>Ja, vi elsker</i>	13
Loven skulle ordne opp i forholdene i skogen	16
<i>Samarbeid på flere plan, motiv og tematikk</i>	16
<i>Enkelt men også komplisert, tekstens komposisjon</i>	17
<i>Virkemidler</i>	21
<i>Dyrene i skogen</i>	25
Anarki, samarbeid og idylliske verdener	30
<i>Drøfting</i>	30
<i>Avslutning</i>	33
Kilder	36
<i>Bøker og artikler</i>	36
<i>Internetkilder</i>	37
<i>Litteraturliste</i>	38

Innledning

I denne oppgaven skal jeg analysere en barnebok av Thorbjørn Egner¹. Jeg skal se på *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*² (1953)³. Å analysere litteratur kan være en veldig omfattende oppgave, derfor synes jeg det er viktig å huske at det ikke er mulig å ta for seg alt som angår litteraturen. Jeg har derfor valgt det som jeg synes passer best til mitt formål. Jeg skal analysere teksten, og jeg skal se hvordan temaet utspiller seg i teksten. Jeg skal konsentrere meg om begrepet samarbeid. Jeg mener at samarbeid er et viktig nøkkelord når det gjelder *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*, både som en tematisk størrelse og som en mer utenomtekstlig størrelse som trer frem spesielt ved iscenesettingen av *Hakkebakkeskogen*, enten det er på scene eller i radio. Samarbeid kommer etter min mening til syne i teksten både som tema og som en form for intimitet som oppstår ved iscenesettelsen.

Jeg skal først presentere Egner og hans forfatterskap. Jeg skal også se på Egners forhold til radioens barnetime og hvilken rolle barnetimen spilte for utviklingen av Egners forfatterskap. Jeg bruker *Norsk Barnelitteraturhistorie*, av forfatterne; Tone Birkeland, Gunvor Risa og Karin Beate Vold, som kilde angående Egners tid i radioen.

Deretter skal jeg se på utviklingen i Norge i etterkrigstiden, hvordan jeg mener at forholdene i samfunnet påvirket forfattere som Egner. Jeg skal bruke det til å forklare hvorfor jeg mener det er samarbeid som er det tematiske innholdet i teksten.

I analysen av teksten vil jeg også vurdere Egners bruk av virkemidler. Hvilke virkemidler finner vi i teksten og hvordan fremmer de forskjellige virkemidlene min ide om samarbeid som et viktig tema i teksten. Til å analysere teksten vil jeg bruke bøker som *Tekstens Mønstre*, av Åsfrid Svensen og *Grip Teksten*, av flere forfattere, som gir en innføring i tekstanalyse og litteræranalyse. Jeg skal også bruke en fagbok i dramaturgi, fordi at tekstene jeg analyserer har mange dramaturgiske innslag og ble først skrevet som hørespill i radio. Dramaturgiboken heter *Å lese drama, Innføring i teori og analyse* av Frode Helland og Lisbeth Pettersen Wærp. Disse bøkene har jeg brukt mye i studietiden og jeg kommer til å bruke dem i denne oppgaven. I tillegg skal jeg bruke artikler om barneboklitteratur og om Egners forfatterskap.

¹ Thorbjørn Egner blir heretter omtalt som Egner.

² *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* blir heretter omtalt som *Hakkebakkeskogen*.

³ Ble først fremført som hørespill i *Barnetimen for de minste* i 1952 og ble utgitt som bok i 1953.

Det jeg analyserer her er litteratur og for å definere de forskjellige typene så vil jeg heretter bruke ordet “tekst” når jeg refererer til boken og “manus” når jeg snakker om hørespillet og sceneoppføringen.

Jeg syns også det er nødvendig å forklare litt de begrepene jeg bruker om dyrene i skogen. Jeg har valgt å bruke “grønnsaksspisere” og “kjøttetere”. Dette er *ikke* Egners begreper. Han har valgt å la alle dyrene i skogen *spise* og ikke *ete*⁴. Jeg bruker begrepene kun for å katagorisere dyrene i denne oppgaven.

Hovedgrunnen til at jeg nå skriver en bachelor oppgave om Egner og *Hakkebakkeskogen* er mitt eget forhold til litteraturen hans. Jeg er vokst opp med *Hakkebakkeskogen*. Jeg så teateroppførselen når jeg var rundt tre år, leste boken⁵ (det er veldig lite igjen av den, jeg har lest den opp) og spilte vinylplaten til den ble hakkete og uforståelig (jeg har nå kjøpt meg cden). Så det kan trygt sies at Egner lenge var en av mine favorittforfattere. Da jeg begynte å studere norsk ved Háskóli Íslands høsten 2007, tok det ikke lang tid før jeg bestemte meg for at BA-oppgaven min skulle handle om Egner. Det tok derimot lang tid å bestemme hvilken vinkling jeg skulle ha på oppgaven. Nå står det derimot klart for meg: - Jeg skal skrive om samarbeid.

⁴ Det er vanligvis slik at de som *eter* er rangert lavere en de som *spiser*, men det er ikke måten jeg bruker begrepene på.

⁵ I denne oppgaven bruker jeg et utgave av *Hakkebakkeskogen fra 2001, og den bruker jeg som kilde.*

En eventyrlig reise i Egners univers

Tusenkunstneren Egner

Thorbjørn Egner ble født den 12. desember 1912 og han døde i 1990 på selveste juleaften, 78 år og 12 dager gammel. Ifølge foreldrene hans var han i tillegg født klokken 12. “"Det siste påstod i alle fall mine foreldre, så da er det nok sant", skrev han i sin selvbiografi.” (www.dyreparken.no) Denne lille historien gir etter min mening forfatteren og tusenkunstneren Egner en ekstra eventyrlig karakter. Han må ha vært litt eventyrlig, eller i alle fall kreativ, det kan man se av de historiene han skrev.

Egner var kunstnerisk helt fra barndommen av. Han spilte musikk i lag med faren sin og søsknene. Han skrev vers og viser, spilte teater ilag med vennene sine, tegnet og malte. (www.dyreparken.no)

Egner gjorde som sagt mer enn å skrive; etter hvert gikk han på Statens håndverks- og kunstindustriskole, og ble utdannet som grafiker. Han begynte sin yrkeskarriere på et reklamebyrå hvor han arbeidet med plakater og utstillinger. Han lagde noen småbøker, og fikk for eksempel publisert historier om karakterene Truls og Kari i *Illustrert famielieblad*. I 1940 fikk han utgitt sin første bok, *Barneboka 1940*. (Birkeland mfl. 2005: 176) Egner var en tusenkunstner. Han malte, skrev, forfattet viser og lagde vidunderlige småverdener med sine teaterstykker. Han fikk sitt store gjennombrudd i *Barnetimen for de minste*. Jeg vil fortelle mer om det litt senere. Der ble *Hakkebakkeskogen* (1953) til som hørespill, hvor forfatteren selv leste historien. På denne tiden skapte Egner også *Kardemomme by* (1955), som har blitt et av hans mest kjente verk og “den 22. april 1990⁶ la han ned grunnsteinen til sin egen eventyrby i Dyreparken. Kardemomme by ble bygget i full målestokk, med 33 hus, og stod ferdig i 1991.” (www.dyreparken.no)

Egner skrev både skuespill og billedbøker, han oversatte bøker av A.A. Milne og Astrid Lindgren og supplerte med viser. Han skrev viser og sanger for barn og han lagde et leseverk i seksten bind for grunnskolen. Egner var veldig stolt av disse lesebøkene og

⁶ Dette årstallet, 1990, er jeg ikke helt sikker på. På internettsidene til Dyrparken i Kristiansand står det nemlig to forskjellige årstall for grunnsteinen. Dette sitatet er tatt direkte fra www.dyreparken.no, Egners biografi, og derfor lar jeg det stå. Men på en annen side som handler om Kardemomme by i parken står det at grunnsteinen ble nedlagt i 1989.

snakket om dem som det viktigste han gjorde i sitt forfatterskap. (Birkeland mfl. 2005: 182-183) “Egners prosjekt var å gjøre lesebøkene til vakre og lysbetonte skolebøker der tekstene skulle skape leseglede med utgangspunkt i barnets gjenkjennelige verden; en optimistisk grunntone var også viktig.” (Birkeland mfl. 2005: 183) Bøkene var delvis foreldet når de kom ut – spesielt de som Egner hadde beregnet på ungdomstrinnet – men småskolebøkene ble brukt en stund og senere utgitt som “skjønnlitterære antologier.” (Birkeland mfl. 2005: 184) I tillegg til barnelitteratur skrev Egner en ungdomsbok, *Stormen* (1946) og to voksenbøker med tekst og tegninger *Gamle hus i Vågå* (1943) og *Gamle hus i Rauland* (1945).⁷

Egners forfatterskap dreier seg om noen ti-talls titler utenom billedbøker og visehefter. Men han reviderte de bøkene han skrev noen ganger og han lagde nye illustrasjoner for nye utgaver. Det kan trygt sies at Egner var – og er – en anerkjent barnebokforfatter i Norge, og han fikk hederspriser for sitt bidrag til litteraturen. (Birkeland mfl. 2005: 176) Egner prøvde seg på forskjellige former for litteratur; skuespill, bøker og viser, og han lagde små universer til stor glede til både liten og stor.

Boken “*En bok om Thorbjørn Egner*” er en samling av artikler skrevet som hyllest til forfatteren i anledning av hans 60-årsdag. I denne boken beskriver forskjellige artikkel-forfattere sitt forhold til Egner. Egner blir av mange karakterisert som en forfatter som har beholdt barnet i seg eller som Johan Borgen sa “[...] at hans tilsynelatende barnesinn i seg selv er en kunstart.” (Borgen 1972: 7) Det vil si at Egners talent kom direkte fra hans eget hjerte og sinn. Det samme kan man si om hans evne til å finne ut nøyaktig hva barn vil se og høre på. I et intervju gjort av nordmannen Ole Kromann, publisert i *Morgunblaðið*, sier Egner selv at han aldri har sluttet å leke. Han mente selv at han hadde beholdt barnet i seg. Videre forteller han at han skriver for barna og at han brukte sine egne barn som kritikere. Hvis han fortalte sine barn historier som de ikke likte, så visste han at han enten måtte legge historiene vekk, eller forandre på dem.⁸ (*Morgunblaðið* 1960: 11-12) Egner var ikke naiv og barnslig men han hadde kontakt med barnet i seg selv, og kunne på en enestående måte videreformidle det i

⁷ Jeg har lagt ved fullstendig litteraturliste.

⁸ Dette intervjuet er å finne i *Morgunblaðið* tirsdag 19.januar 1960, s.11-12. Denne artikkelen ble publisert i anledning av Kardemommebyens premiere på Þjóðleikhúsið den 27. Januar 1960. Intervjuet med Egner ble oversatt til islandsk, jeg kunne ikke finne originalintervjuet. Jeg syntes det var litt morsomt at i denne artikkelen blir Hakkebakkeskogen omtalt som Stakkabakkaskógur men heter i dag på islandsk Hálsaskógur, noe som tyder på at stykket enda ikke var oversatt til islandsk på dette tidspunktet. Hakkebakkeskogen hadde premiere på Island i 1963, tre år etter kardemommeby.

form av hørespill, teater, viser og barnebøker til glede for generasjoner av barn og voksne. Det er sikkert en av grunnene til hans store suksess i *Barnetimen for de minste*.

Barnetimen for de minste, pedagogikk og barnas fremtid

Egner er Norges kanskje mest kjente barnebokforfatter. Og det er sikkert mange som fortsatt husker ham fra radioprogrammene *Lørdagsbarnetimen* og *Barnetimen for de minste*. Egner arbeidet i Norsk rikskringkasting fra 1946, først i *Lørdagsbarnetimen* og så i *Barnetimen for de minste* i 1951. (Birkeland mfl. 2005: 173-175) Han utviklet og lagde hørespill, sang viser og fortalte barna forskjellige historier. Av de hørespillene kan jeg først nevne historien om to små tanntroll, nemlig *Karius og Baktus* (1949). De to små trollene bodde i tennene til Jens. De arbeidet hardt med å få laget hull i tennene hans. Unger over hele Norge hørte på de små trollene, og det hadde stor påvirkning på barnas tannhelse som Lauritz Johnson (“onkel Lauritz”) nevner i sin hyllestartikkel om Egner:

Og gulroten og tannbørsten ble plutselig to hovedelementer i barnas liv. I sannhet, det ble spist gulrøtter og pusset tenner i de dager! Så sterk var virkningen av hørespillet at rektor ved Tannlegehøyskolen en tid etter henvendte seg til NRK og ba om at Karius og Baktus måtte bli sendt regelmessig en gang i måneden: barnas tannhygiene var blitt merkbart bedre! (Johnson 1972: 58)

Barna ble så glad i de to små tanntrollene at Egner måtte forandre på den opprinnelige slutten hvor trollene ble skylt ned i kloakken. Egner skrev om slutten, og *Karius og Baktus* seilte i stedet ut på det åpne hav hvor de kunne prøve å finne seg en ny munn å krype inni. (*Morgunblaðið* 1960: 12) Etter suksessen med de små tanntrollene ville de unge i Norge ha flere historier. De trengte ikke å vente så veldig lenge for Egner fortsatte med å lage flere hørespill. Det populære *I julenissens verksted* (uten år), som ble sendt på radioen hver jul i mange år, eller til Egner selv sa stopp. (Birkeland mfl. 2005: 176)

Da Egner begynte med egenkomponerte historier i *Barnetimen for de minste* var de spesielt tilrettelagt for barn som satt hjemme og hørte på historiene i radioen. I radioprogrammet vender Egner seg direkte til barnet, og han snakker aldri nedlatende til dem. Egner klarer å tydeliggjøre teksten slik at barnet får med seg det meste av

historien. Et eksempel på måten Egner henvendte seg direkte til barnet er den gangen *Kardemomme by* gikk i reprise på radioen i jula 1954. Han snakker direkte *med* barna, og ber dem som allerede har hørt historien og kjenner handlingen å holde den hemmelig for dem som ikke har hørt den. (Moe 1999: 128) Egner har senere overført denne nære fortellersituasjonen over til både teksten og manuset.

I Egners historier kommer hans pedagogiske syn tydelig frem. Barn var viktige. De var viktige individer og burde inkluderes i samfunnet. Barn skulle læres opp til å bli gode borgere og til å stå sammen⁹. Heri ligger grunntanken bak barnetimen. Det pedagogiske grunnsynet kommer fra barnepsykolog Åse Gruda Skard (1905-1985), som i en artikkel skrevet i 1939 sier følgende:

Vi vil ikkje la eit forlag så rasehat utan å seia ifrå. Vi vil ikkje finna oss i bøker som er duld eller open propaganda for krig og valdsferd. Vi vil ikkje gje borna bøker som ber i seg så altfor sterke helte- og autoritetsideal at dei gir grunnlag for Führer-dyrking. Vi vil gje dei bøker som knyter dei sterkare til røynda og til sunn aktivitet, ikkje berre skapar passiv dagdraum. Og vi vil koma bort frå den sterke konkurranse-tanken, over til samarbeids-ideal. (Birkeland mfl. 2005: 151)

Her kommer i grunnen kjernen i det hele. Ifølge Norsk Barnelitteraturhistorie så kom Åse Gruda Skard sitt syn på barn og litteratur “[...] tilbake med fornyet kraft i sosialdemokratisk samarbeidsånd fra 1945 og inn i 1950- og 60-åra.” (Birkeland mfl. 2005: 155) Sonja Hagemann (1898 – 1983), en av Norges mest kjente barnebokkritikere og forfatter av en trebinds bok om barnelitteratur i Norge, støtter opp om dette pedagogiske synet i sin mening om hvilken betydning barneboklitteratur burde ha. Barna skulle i følge Hagemanns mening få en orientering om livet:

Bøkene skal oppdra barna ikke bare moralsk, men også estetisk, de skal gi dem næring for fantasien, de skal lære dem sosial samkjensle, de skal gi det daglige livet deres farge og spenning, og de skal gi dem eksakt kunnskap om det farlige og vanskelige livet de vokser opp til. (Birkeland mfl. 2005: 162)

⁹ Altfor mye heltedyrking og konkurranseideal skulle unngås og samarbeid skulle hevdnes.

Her ser vi to sider av det samme pedagogiske synet som ble til i etterkrigstidens Norge. Åse Gruda Skard utviklet sitt syn på barneoppdragelse allerede i mellomkrigstiden og tok det enda ett skritt lengere etter krigen med å hevde at barna måtte ha mer realistiske bøker som kunne bidra til en bedre fremtid:

Men for å “bygge freden” for unge slekter gjaldt det også å gjenskape en indre trygghet; barnebokas tradisjon for harmonisering ble styrket i tidlig etterkrigstid.

En realisme med vekt på individuelt etisk alvor og kollektivt ansvar kom til å hamonere med den polistiske samarbeidsideologien i epoken. (Birkeland mfl. 2005: 155)

Egner diktet sine historier i denne epoken, og *Hakkebakkeskogen* bærer et tydelig preg av samarbeidsideologien¹⁰. Det er etter min mening ikke bare samarbeidsmomentet som er tydelig hos Egner, men også tanken om det individuelle. Alle har lov å være individer så lenge det ikke er til skade for samfunnet. Disse motsetningene, samarbeid og individualisme, virker konfliktskapende. Det er vanskelig å skape et samfunn som er bygget på ideologiske tanker om at alle skal arbeide mot et felles mål og allikevel ha muligheten for å utvikle seg individuelt. Hvis det skal være en mulighet så må samfunnet i helhet godta alle mulige slags levesett. Dette skaper selvfølgelig store problemer og konflikter, men Egner løser det i *Hakkebakkeskogen* slik at “alle dyrene i skogen blir venner.”

I *Barnetimen for de minste* utviklet Egner den teksten jeg skal analysere: historien om *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* med den sorgløse, syngende Klatremus og den utspekulerte reven Mikkel. Noen år senere skrev Egner *Folk og røvere i Kardemomme by* (1955). Begge disse hørespillene ble til, som jeg skisserte ovenfor, ved hjelp av og i samarbeid med radiomediet og barn over hele Norge lyttet på dem. *Hakkebakkeskogen* ble utgitt som bok i 1953. I 1978 ble boken, basert på manuset, gitt ut på nytt, da med nye illustrasjoner og et forord skrevet av Egner selv. (Birkeland mfl. 2005: 181) I *Barnetimen for de minste* fikk Egner en sjanse til å utvikle sitt talent. Egner hadde nesten fritt spillerom i *Barnetimen* og det utnyttet han. Han skrev viser og

¹⁰ Boken bærer nok mindre preg av kravet om realistisk litteratur for barn, men det skal jeg ikke vurdere i denne oppgaven.

sanger og hver karakter fikk sin egen kjenningsmelodi. Disse små, ofte muntre melodiene er noe av det som kjennetegner Egner. Klatremus har sin lystige melodi, og Mikkel Rev har en “slu” melodi. Med gjentakelser og klar beskjed klarte Egner å fange oppmerksomheten til små barn over hele Norge.

I *Barnetimen for de minste* klarte Egner å skape en situasjon via radioen som virket på nesten samme måte som den tradisjonelle høytlesningen. (Tønnessen 1999: 115) Barnet ble snakket *med* av en voksen, ikke snakket *til*. På denne måten skapte *radiostemmen* en slags horisontal kommunikasjonsmodell. Barnet ble snakket med som en likeverdig, og ikke som en mindreverdige person. Barnet fikk servert historier, viser og musikk, og denne stunden rundt radioen skapte en intim situasjon hvor barnet var den viktigste personen av alle:

Den nære fortellersituasjonen som ble opprettet mellom programlederen og barnet som lyttet, var noe nytt og særegent med Egners barnetimer. Han la grunnlaget, ikke bare for en ny programtradisjon, men for norsk småbarnslitteratur generelt. Intimiteten i den muntlige formidlingssituasjonen var utgangspunktet, som ved tradisjonell høytlesning. Nærheten mellom den voksne og barnet påvirket både språkbruken og stofftilfanget, og la til rette for direkte henvendelser og økonomisering med virkemidler. Det er aldri tvil om hvem teksten henvender seg til: det lyttende barnet ved radioen. (Birkeland mfl. 2005: 180)

Det er som sagt aldri tvil om at det er barnet som er viktig. Vi ser av dette at radiostemmene gjorde dette bevisst; de henvendte seg direkte til barnet ved bruk av pronomenet “du” og med setninger som for eksempel: “Har du lyst å høre hva som skjer videre?” Denne horisontale kommunikasjonen fikk barnet til å føle seg viktig og betydningsfullt, og kanskje også nært knyttet til den som satt på den andre siden av radioapparatet. Barnet følte at det var en del av noe større, og ventet i spenning på å få høre flere “hemmeligheter.”

Barnelitteratur

Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen regnes som barnelitteratur i Norge. Ifølge *Norsk barnelitteraturhistorie* er barnelitteratur definert slik: “*Barnelitteratur*

definerer vi som litteratur skriven og utgitt for barn.” (Birkeland mfl. 2005: 11) Jeg velger å forholde meg til denne definisjonen, og det innebærer at både tekst og manus er litteratur som annen litteratur. Et viktig aspekt med litteraturen jeg skal analysere er at den først ble skrevet som hørespill i radio og bærer derfor preg av det. Det betyr at det finnes sterke dramatiske innslag i teksten, og Egner har brukt mange dramatiske virkemidler som direkte påvirker virkeliggjøringen av temaet samarbeid.

Barnelitteratur spiller ofte på motsetninger i likhet med annen litteratur. Å spille på motsetninger vil si at historiene har både positive og negative aspekter. Ofte er det en kamp mellom godt og vondt der det gode seirer som regel til slutt, i alle fall i barnelitteratur.

Konfliktene er også veldig viktige i litteratur; det er som regel alltid en konflikt som driver handlingen fremover. Det er også viktig for en bok beregnet på barn, spesielt små barn, at den har såkalt *redundans*, det vil si at informasjon som allerede er kjent blir gjentatt. Dette blir gjort for å tydeliggjøre informasjon eller for å styrke noe som allerede er blitt kjent. Ofte blir barnebøker lest av voksne for barn og da er det veldig fint hvis forfatteren har klart å legge inn setninger og scener beregnet på den voksne leseren. Dette gjør høytlesingen til en fornøylig stund både for den voksne og for barnet. Det skal jeg se nærmere på i kapitlet om virkemidler.

Ja, vi elsker...

For å kunne forklare hvorfor jeg tror at det tematiske innholdet i *Hakkebakkeskogen* handler om samarbeid, så mener jeg det er naturlig å si litt om situasjonen i Norge etter andre verdenskrig.¹¹ Det finnes etter min mening mange likhetstrekk mellom Egners univers i *Hakkebakkeskogen* og Norge under gjenreisningstiden etter krigen. Egners kommentar om at “*Hakkebakkeskogen* er en diktet liten verden som på mange måter kan minne om vår egen store verden” (Egner 2001: forord) kan også tolkes som et signal om det samme.¹²

¹¹ Her vil jeg kun skimme overflaten av situasjonen i etterkrigstidens Norge.

¹² Men vel å merke så er Egner litt forsiktig i sitt kommentar og sier “kan” så det bør kanskje ikke tolkes som en direkte parallell mellom den virkelige verden og den som vi opplever i litteraturens verden.

Norge skulle gjenreises, nasjonen skulle bygges opp og alle måtte samarbeide for å få det til. Egners bøker er skrevet på denne tiden. Det nasjonale stod i fokus. Barn skulle oppdras til å bli fullstendige, individuelle og tenkende borgere i et nytt Norge, borgere som kunne arbeide sammen når det trengtes. Her spilte Egner og *Barnetimen for de minste* en betydelig rolle sammen med forfattere som Alf Prøysen og Anne Cath. Vestly, som arbeidet sammen med Egner i *Barnetimen*. (Birkeland mfl. 2005: 175) *Barnetimen* samlet et helt land hver uke, til og med de voksne, rundt radioapparatene for å høre på historier, sang og hørespill. Forfatterene skapte et eget univers i radioen. De inviterte barna til å komme og høre på historier, sang og musikk, først ukentlig og så, da *Barnetimen for de minste* begynte, ble antall sendinger økt til fem ganger i uken. Det handlet om å bygge et nytt Norge. Barna skulle bli behandlet på en ny måte for å unngå gjentakelse av krigen. Det pedagogiske grunnsynet¹³ som lå bak tanken om *Barnetimen for de minste* var en stor del av måten barn skulle oppdras på. Folk ønsket *ikke* å gjenta det som hadde skjedd i krigen, folk ønsket *ikke* å oppdra barna sine på en for streng måte. Da det kunne resultere i altfor militante mennesker.

Perioden etter krig blir ofte kalt gjenreisningstid, eller Gerhardsen-epoken (fra 1945-1965). Det er fordi Norges statsminister på denne tiden var Einar Gerhardsen (1897-1987). Han var medlem av Arbeiderpartiet, og hadde forskjellige stillinger innen partiet, blant annet var han partiformann. Gerhardsen var i sine unge år litt av en revolusjonær, men i 1933 ble han mer opptatt av et sosialistisk syn og reformasjon innen Norge. I et okkupert Norge ble Gerhardsen tatt til fange og satt i fengsel, først på Grini og senere i Sachsenhausen i Tyskland. I fengsel traff han mange norske fanger og dette påvirket ham politisk. "Dette munnet ut i en "folkefrontstrategi" for det frie Norge, basert på et *samarbeid*¹⁴ mellom arbeiderbevegelsen og vennligsinnede borgerlige krefter." (www.regjeringen.no)¹⁵ Da han ble statsminister i 1945 ble en av hovedoppgavene til regjeringen å gjenreise Norge, for Gerhardsen ble det også viktig at den sosialistiske utviklingen skulle fortsette. Han påvirket sin samtid, og blir ofte kalt "velferdstatens far" og "landsfaderen". Han var en sønn av en arbeider og var arbeider selv; han glemte aldri sine røtter og arbeidet iherdig for å gjenreise Norge etter krigen. (www.regjeringen.no)¹⁶

¹³ Det pedagogiske grunnsynet som jeg snakker om her, forklarte jeg i kapitlet *Barnetimen for de minste*.

¹⁴ Min uthevning.

¹⁵ Hentet 3. desember 2009 kl, 11:48 fra www.regjeringen.no.

¹⁶ Samme kilde.

Norges befolkning hadde gjennomgått mye under tysk okkupasjon. Nå var det viktig for Norge som nasjon å stå samlet og bygge et nytt Norge for kommende generasjoner. Samhold, solidaritet og samhørighet sto i fokus. Staten deltok i denne prosessen med statlige tiltak som alle skulle støtte opp om økonomien, veksten i landet og oppbygning av velferdsstaten. Perioden blir ofte omtalt som sosialdemokratisk. Det er veldig lysende når vi ser på de politiske målsetningene:

Politiske målsetninger etter krigen var å trygge velferden. Fellesprogrammet fra 1945 slo fast arbeid, trygghet og helse for alle. Likhets betydde utjevning av økonomi, levestandard og tjenestetilbud mellom sosiale klasser, mellom by og land, mellom landsdeler og mellom kommuner. (Korsvold 1999: 91)

Her kommer ganske klart frem hva som skulle fremmes i Norge. Trygghet, arbeid og helse for alle uansett hvilken klasse de tilhørte. Etter min mening bærer *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* preg av dette sosialdemokratiske synet, denne likhets- og fellesskapstanken. Egner sier også selv i forordet til den reviderte utgaven i 1978: “ – I Hakkebakkeskogen finnes også, liksom hos oss i den store verden, en lengsel etter fred og trygghet og respekt for hverandre.” (Egner 2001: forord)

Loven skulle ordne opp i forholdene i skogen

I dette kapitlet skal jeg analysere *Hakkebakkeskogen*. Jeg vil belyse hvordan begrepet *samarbeid* er grunnleggende for tematikken i teksten. Jeg skal se på Egners bruk av litterære og dramatiske virkemidler – stykket ble først fremført som hørespill – og hvordan han har brukt dem til å fremme den tematiske størrelsen samarbeid, solidaritet og det mulige kontrasterende begrepet individualisme. Jeg skal også se på motiv og tematikk, verkets komposisjon og persongalleriet.

Samarbeid på flere plan, motiv og tematikk

Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen, handler om dyr som bor sammen i en skog. Det finnes mange dyrearter i denne skogen, som i andre skoger. Problemet i skogen er at der finnes dyr som spiser andre dyr. På grunn av dette problemet så finner noen av dyrene ut at de må ha en lovgivning for å holde orden i skogen. Bamsefar er skogens overhode, respektert av alle. Han ordner med et møte om den nye loven. På møtet blir det bestemt at dyrene i skogen skal være venner, og at ingen har lov å spise andre. Resultatet av møtet er at kjøtteterne nå må bli vegetarianere og at klimaet i skogen blir helt forandret. Alle er venner og ingen trenger å være redd for å bli spist. Etter møtet blir den lille bamsegutten bortført av dyrenes felles fiende, menneskene. Dyrene i skogen må nå samarbeide for å befri den lille bamsen. Høydepunktet i handlingen er når den lille bamsegutten kommer hjem igjen til mor og far. Handlingen kulminerer i en kjempefest, hvor alle dyrene har det gøy og er blitt venner.

Mens motivet er den konkrete handlingen i teksten, det stoffet forfattere bruker for å skrive litteratur, så er tematikken noe mer dyptliggende. Temaet i et litterært verk blir ofte omtalt som den abstrakte meningen som ligger i teksten. Samarbeid er etter min mening en av de tematiske størrelsene i *Hakkebakkeskogen*. Jeg mener det på grunn av de mange situasjonene som oppstår i teksten, hvor dyrene må arbeide sammen for å få handlingen til å fortsette: den store redningsaksjonen når Brumlemann skal reddes, når Bakermester Harepus og bakergutten lurer reven med de dobbeltpepprede kakene, eller den gangen Kråke-Per hjelper Morten Skogmus. Det er utallige scener som viser

samarbeidet tydelig. Det mener jeg har med gjenreisningen å gjøre. Det er mulig å se likheter mellom situasjonen i Norge etter krigen og mellom løsningen av situasjoner i skogen. De sosialistiske grunnsteinene jeg nevnte før, arbeid, trygghet og helse, skulle fremmes. Skogen ligner litt på et anarki, der det er forholdsvis lite styring til å begynne med. Bamsefar prøver å ordne opp i hele situasjonen med å la alle stemme for den nye loven på en “demokratisk måte.”¹⁷

Fordi *Hakkebakkeskogen* opprinnelig er beregnet på små barn er ikke den tematiske helheten så sammensatt som den ellers kunne være i et mer komplisert verk. Forfatteren har hatt både motiv og tema ganske enkelt og forståelig. Barn skjønner ganske fort at dyrene i skogen må lære å omgås hverandre, slutte å krangle og prøve å la være å spise hverandre, men det er vel å merke også viktig å realisere egne drømmer så lenge man ikke skader andre. Det kan man si er den enkle tematikken i *Hakkebakkeskogen*. Barn skulle lære å bli individer, men de skulle og lære seg å arbeide sammen med andre. Måten teksten fremstår på lærer barna også det at hvis de samarbeider og er snille og greie med andre så blir de godtatt. Det lønner seg ikke å oppføre seg på en “slem” måte, da blir man stående utenfor alt som foregår i den lille verdenen. Alle må arbeide for at samfunnet skal fungere, det går ikke an å snylte på andre; alle må bidra.

Tematikken i et verk må ses i helhet. Vi må se på hele teksten og finne ut hva skjuler seg bak den. Det kan ofte hende at forfatteren selv har sagt hva verket skal stå for, men vi som lesere må selv tolke teksten og bygge på den for å komme til en konklusjon om tematikken. Jeg skal ta for meg tematikken igjen litt senere. Først skal jeg bli ferdig med å analysere *Hakkebakkeskogen*. Etter det skal jeg drøfte analysen og se om jeg kommer til en konklusjon.

Enkelt men også komplisert, tekstens komposisjon

Hakkebakkeskogen ble opprinnelig skrevet som et hørespill, det vil si at verket ble fremført i radio med sang, musikk og stemmen til Egner. Verket bærer tydelig preg av den dramatiske bakgrunnen det har, det er bygd opp for det meste av replikker. Dette passer veldig godt for barn, for det er ofte enklere for dem å følge med i en samtale. Det

¹⁷ Det er ikke særlig demokratisk etter min mening, når du blir nødt til å stemme for det ene eller det andre. De av dyrene som ikke stemmer mot, får ikke lov å være i skogen lenger.

er akkurat det gode ved *Hakkebakkeskogen*, det er så enkelt men også komplisert. Det jeg mener er at teksten har to nivåer, den tydelige teksten som vi leser og den mindre tydelige, det som ligger bak teksten og jeg skal analysere.

På grunn av flytende grenser kan det ofte være et problem å plassere en tekst i en bestemt sjanger. Ofte sorteres en tekst under to eller flere genrer; det gjør *Hakkebakkeskogen*. Teksten er episk-dramatisk og eventyraktig. En episk-dramatisk tekst forteller en historie, den har nåtidige hendelser med personer som sier replikker (snakker). Hendelsene er ofte en kjede av situasjoner som påvirker hverandre, et handlingsforløp. I dramatik er replikkene, kulissene og oppførselen til personene på scenen viktig, men dette går også an å overføre til episke tekster. “[...] når de i et situasjonsbilde gir detaljerte opplysninger om det som kan ses og høres av tilstedeværende, altså omtrent som sceneanvisninger i en dramatekst.” (Svensen 2004: 36) Dette er en av forklaringene til at jeg sorterer *Hakkebakkeskogen* som episk-dramatisk. Men hvorfor vil jeg mene at teksten er eventyraktig? Jo, vi blir ført inn i et eget univers. Skogen er ikke helt lik andre skoger, i *Hakkebakkeskogen* bor der snakkende dyr som delvis oppfører seg som mennesker. Etter den typiske innledningen, hvor vi blir kjent med de som bor i skogen, så får vi vite at dyrene i skogen har et *mål* og det er å skape trygghet og fred i skogen. Eventyr har som oftest prøver som helten må bestå og den såkalte tretallsloven.¹⁸ Mikkel rev blir narret tre ganger, først av Kråke-Per, så av Klatremus og til sist av Bakermester Harepus. Og før Mikkel kan bli respektert og godtatt i skogen så må han gjennom tre prøver. Først må han la være å spise de andre dyrene, så blir han så sulten at han går og stjeler en skinke og det må han gjøre uten å bli sett (han blir sett men klarer å slippe unna). For det tredje må han hjelpe de andre dyrene i skogen å befri Brumlemann. Etter det blir alt godt og Mikkel blir den store helten, Brumlemann er blitt fri og historien får en lykkelig slutt som de fleste eventyr. I eventyrene opptrer også *hjelpere*, knyttet til løsningen av prøvene. Mikkel får hjelp av Stabbursmusen for å få fatt i skinken og Mikkel selv fremstår som en av helperene i redningsaksjon Brumlemann. (Halvorsen mfl. 1996: 139-141) Av dette tillater jeg meg å dra den konklusjonen at *Hakkebakkeskogen* har flere trekk til felles med eventyrene.

¹⁸ Tallet tre finnes som oftest i typiske eventyr, tre brødre, tre prøver, tre år.

Teksten har en fortelling som er ment å lære oss noe om hvordan vi bør oppføre oss og hvor godt alt kan bli hvis vi samarbeider i vanskelige situasjoner.

Egner har tatt i bruk gamle tradisjonsrike former i *Hakkebakkeskogen*; fabelen og dyrefortellinger. Fabelen handler ofte om dyr og skal lære oss som leser den noe, den har et moralskt innslag. Moralen er blant annet synlig i sluttkapitlet etter Brumlemanns befrielse. “Sånn er det når vi alle holder sammen, sa Morten. Hadde ikke reven og Bamsefar og du og jeg og alle vært venner, så kunne vi ikke reddet Brumlemann på denne måten.” (Egner 2001: 87) Det er sikkert og visst noe alle dyrene kan være enige om.

Dyrefortellinger har som regel ikke en moralsk del. (Svensen 2001: 64-65) Både i fabelen og dyrefortellingene finner vi dyr med menneskelige trekk og egenskaper. Det samme finner vi hos Egner, dyrene i skogen har menneskelige trekk, de snakker, går på to ben og oppfører seg i grunn og bunn som mennesker. Men vel å merke, uansett om de minner om oss menneskene så har de mange av dyrenes egenskaper. De har ennå dyrenes karakteristiske trekk som å spise nøtter eller mus og de er lette som mus og slue som rever.

Verket er komponert i kronologisk rekkefølge. Jeg vil nevne det her at manuset består av to akter som er delte i 14 bilder (scener),¹⁹ teksten derimot består av 12 kapitler.

Teksten består som sagt av 12 kapitler og det er mulig å dele dem inni første og andre halvdel, eller snarere før og etter det store møtet i skogen. Hvert kapittel i første halvdel presenterer dyrene i teksten og viser en konflikt eller snarere et faremoment, tilknyttet de farlige kjøttetende dyrene i skogen. Denne presentasjonen bygger opp til det store møtet i skogen. Frem til møtet bygges spenningen opp steg for steg ettersom de kjøttetende dyrene kommer nærmere å spise de andre dyrene. Den stadig økende spenningen toppe seg på møtet hvor det blir konstatert at dyrespising er forbudt og både byttedyrene og publikum kan puste lettere. Dette møtet kan betegnes som et av klimaksene²⁰ i verket. Her kommer også et vendepunkt²¹ i handlingen, nå må dyrene

¹⁹ Jeg har både Riksteaterets manus og en bok å gå etter i denne oppgaven. Boken er delt i kapitler og manuset i scener.

²⁰ Klimaks er et høydepunkt i en episk/dramatisk tekst hvor spenningen toppe seg og resultatet blir som oftest et vendepunkt, peripeti. (Grip Teksten 2008: 474-475)

²¹ Vendepunktet skjer når det ikke er mulig å gå tilbake til den forrige handlingen, “the point of no return.” (Grip Teksten 2008: 474-475)

finne nye måter å leve på (i alle fall kjøtteterne). De kjøttetende dyrene i skogen blir tvunget til å bli vegetarianere og for at samfunnet skal fungere så må de alle samarbeide. Hvis dyrene skal fortsette å bo i skogen så må de leve etter den nye loven.

De tre første scenene viser hvordan dyrene i skogen kommer i situasjoner hvor de kan bli spist, men de klarer å lure seg unna. Kråke-Per hjelper Morten Skogmus og lurer reven, på den måten slipper Morten Skogmus fra den forferdelige skjebne å bli spist av reven. Klatremus lurer reven til å sovne, og bakerne lurer reven med dobbeltpeprede pepperkaker. I sjette kapittel slipper Mortens bestemor unna pinnsvinet. I fjerde og femte kapittel blir vi bedre kjent med Klatremus, og vi får treffe ekornfamilien. Videre blir vi ført mot det store møtet i skogen, hvor alle dyrene skal komme sammen og stemme på en demokratisk måte. Det er viktig å huske at hvis de *ikke* stemmer for lovene, så er de nødt til å flytte vekk fra skogen.

Etter det store møtet er vi kommet til andre halvdel av teksten og nå begynner dyrenes kamp for å prøve å følge loven som er blitt vedtatt i skogen. Det er ikke like enkelt for dem alle. Mikkel har store problemer med de nye lovene og vi følger hans kamp mot sulten. Sulten driver ham til å gå på stabburet til menneskene og der stjeler han en skinke. Menneskene oppdager det og følger etter ham inn i skogen. Det hele tilspisser seg når den stakkars Brumlemann blir bortført av menneskene og de sier de skal selge ham til et sirkus. Fra den stunden av begynner spenningen å stige igjen. Det store spørsmålet er om menneskene klarer å selge den lille bamsen eller ei. Nå må alle dyrene i skogen arbeide sammen for å befri den lille bamsen. Når han endelig er blitt fri på grunn av dyrenes samarbeid, så toppe det seg igjen i handlingen og vi får et nytt klimaks, et nytt høydepunkt som kulminerer i den store bursdagsfesten til Bamsefar. Trådene er blitt samlet, konfliktene har fått en lykkelig løsning, og alle dyrene er blitt venner og sist men ikke minst, Mikkel rev er blitt en helt og har fått ny status i skogen.

Den første delen kalles eksposisjonen i teksten. Her foregår en presentasjon av karakterene og konfliktene. Det viser seg at beboerne i skogen trenger en norm å gå etter, en lov som alle kan være enige om. De kjøttetende dyrene er farlige for de andre dyrene og det resulterer i frykt og utrygghet. Trygghet er veldig viktig og derfor må noe gjøres. I slutten av første del har dyrene fått en lovgivning som alle må gå etter, hvis de ønsker å bo i skogen.

Etter hvert nøstes trådene i handlingen opp, alle ubehageligheter blir borte vekk på grunn av sosialisering av kjøtteterne og deres aksept i samfunnet. I del to blir trådene samlet til en helhetlig handling om samarbeid, solidaritet, vennskap og individualisme.

Virkemidler

“Det må [...] understrekes at vi aldri kan slutte automatisk fra genretilhørighet til virkemidler, og at tekstens egenart (og perspektiv for analysen) må bestemme hvilke begreper og metoder vi gjør bruk av når vi skal analysere en tekst.” (Svensen 2004: 13-14) Noen av problemene jeg har møtt i analysen av teksten har vært på grunn av de flytende grensene man ofte finner i litteratur. Her er det to litterære genrer som møtes, tekst og manus. For begge genrene er virkemidlene like viktige, men jeg må bestemme hvilke begreper og metoder jeg skal bruke for å kaste et lys på det jeg mener er det tematiske innholdet i teksten. Jeg har derfor valgt å bruke litt herifra og litt derifra.

Fordi temaet har flere enn ett nivå, og jeg mener at temaet blir mer synlig i fremføring på scene eller som hørespill/cd, vil jeg konsentrere meg mer om de dramatiske virkemidlene. De fungerer som en slags realisering av temaet, det blir mye mer synlig. I manuset blir samarbeidet dratt ut av teksten og står som en utenomtekstlig størrelse. Det blir mer fysisk, stemningen og temaet blir nesten til å ta på og akkurat dette gjør hele teateropplevelsen til en minneverdig stund spesielt for de små.

Dyrene i manuset henvender seg hele tiden mot publikum/leseren, dette er et knep som involverer spesielt de unge i publikummet og gjør stykket enda mer spennende for dem. De har anledning til å rope ut advarsler til Klatremus og de andre heltene i stykket når de “slemme”, Mikkell og Petter-Pinnsvin, ligger på lur og skal prøve å spise dem. Et godt eksempel er helt i begynnelsen når Morten Skogsmus kommer inn på scenen. Da synger han “*Nøtteplukkervisen*” og vender seg til publikum og forteller dem hvor han kommer fra og hva han har gjort. Deretter spør han publikum om de har sett Mikkell rev. På denne måten får publikum vite litt om forhistorien til scenen, de blir involvert. Dette er også en måte å introdusere dyrene på. Publikum vet nå hvor Morten kommer fra og hvem han er redd for. Her ser vi hvor viktige replikkene er og hvor stor rolle de spiller i at informere publikum om det som skjer. Dette virkemiddelet er med å gjøre teateret til en minneverdig opplevelse og publikum kan føle sympati for heltene og kanskje litt redsel for skurkene. I teksten har Egner derimot brukt fortellerens stemme for å formidle informasjon til leseren: “Akkurat da var det Morten Skogmus kom bortover stien – glad

og fornøyd, for *han* visste jo ikke at Mikkel Rev var ute og gikk nå midt på dagen.” (Egner 2001: 14) Men det vet *vi* som sitter og leser teksten, for *vi* har nettopp lest at Mikkel skal vente på at Morten skal komme tilbake fra bakeren. Med et sånt knep involverer forfatteren leserne og de er forberedte på kommende scene.

Som jeg har nevnt før var Egner en tusenkunstner og komponerte både musikk og viser. Han laget spesielle kjenningsmelodier for dyrene. Dette er lett gjenkjennelige viser og de fleste kan nynne på dem etter å ha hørt dem noen ganger. Melodiene minner om figurene og bidrar til å gi dem sin spesielle karakter, enten det er den lure reven eller den lystige Klatremusen. Visene følger med over til bokformen, men de har ikke samme effekt og når en hører dem fremført. Musikken er et effektivt virkemiddel i oppføring av manuset på teater eller når en hører det på cd.

Fortellerteknikken er informerende og knapp. Teksten er skrevet for små barn og Egner passet på å ikke ha altfor kompliserte handlinger. Barna blir også forberedt på hva som skal skje i begynnelsen av hvert kapittel. Kapitlene har ikke korte navn men en informasjon om hva som kommer til å skje. Et godt eksempel er fra syvende kapittel: “SYVENDE KAPITTEL FOREGÅR HOS BJØRNEFAMILIEN – OG DER BLIR DU KJENT MED BRUMLEMANN – BJØRNEMOR OG BAMSEFAR” (Egner 2001: 49). Her får vi den informasjonen vi trenger for å kunne lese videre. Nå vet vi at vi som lesere skal bli kjent med nye personer og at handlingen kommer til å foregå hjemme hos bjørnefamilien. Fortelleren gir oss en mulighet til å forberede oss (barna) på noe nytt. Barna vet at fortelleren snakker med dem direkte fordi han bruker pronomet “du”. Dette er viktige virkemidler, for nå kan barna være ekstra oppmerksomme på det nye. Med kapittelinnvidlingen introduserer fortelleren både nye personer og kommende konflikter.

Et manus består av tekst, teksten kan vi dele inn i hovedtekst og sidetekst.²² Hovedteksten er replikkene som skuespillerne uttrykker verbalt, mens sideteksten er alt det andre. Sideteksten sier noe om måten skuespillerne skal te seg på scenen, hvordan mimikken deres skal være, hvor de skal stå på scenen, hva skal brukes av rekvisitter og så videre. (Helland og Wærp 2008: 81-82) Når man går etter både hovedteksten og sideteksten i manuset, så virker de sammen og resultatet blir et fullstendig skuespill fremført på Egners premisser. Grunnen til det er at Egner skrev veldig mye sidetekst og sceneanvisninger i manuset og han hadde et ønske om at de ble fulgt til punkt og prikke.

²² Dette hører til de dramatiske virkemidlene.

Egner var ifølge Lauritz Johnson, som skrev artikkelen *Tigergutt kan alt* i *En bok om Thorbjørn Egner*, ganske selvkritisk og kresen. (Johnsen 1972: 62) Det kan også ses på måten Egner arbeidet, han ville gjøre alt selv. Han skrev historiene, laget melodiene, tegnet kostymene, laget dekorasjonene og skrev veldig detaljerte sceneanvisninger til teaterstykkene sine. Som sagt før, så var han en tusenkunstner og *han* kjente jo stykkene og karakterene i stykket best. Han hadde en bestemt visjon om hvordan kulissene skulle se ut og ville helst lage det meste selv.

Replikkene spiller også en avgjørende rolle både i teksten og i manuset. Det er ved hjelp av replikkene at handlingen blir drevet frem og dyrene og konfliktene blir introdusert. Det dyrene sier karakteriserer dem og gir barna en mulighet å bli kjent med dem.

Klatremus har sin egen måte å uttrykke seg på. Han er veldig “hjelpsom” og måten han uttrykker seg gir oss et bilde av en litt egoistisk type som klarer å unngå altfor mye arbeid med sin “hjelpsomhet”. Som et eksempel på dette er når Klatremus kommer på besøk hos Morten og vil “hjelpe” ham å spise den kaken han har kjøpt. Kakescenen utspiller seg på denne måten:

[...] da jeg oppdaget at det var lørdag i dag, så tenkte jeg til meg selv : Nå sitter vel stakkars lille Morten Skogmus helt alene med den store kaken sin, tenkte jeg. Og så sa jeg til meg selv : Jeg vil jammen gå bort til Morten og hjelpe ham. (Egner 2001: 7)

Så går Morten og henter kaken og er ganske fornøyd med at vennen hans var så behjelpelig. Klatremus snakker om hvor “tilfeldig” det var at han nettopp kom på besøk nå. Og så skal kaken deles i stykker. “Vi deler den i to, vi” utbryter Klatremus da “en stor del og en del som *ikke* er så stor.” (Egner 2001: 8) Her er det underforstått at Klatremus tar den større delen av kaken. I denne scenen ser vi det tydelig at ord og handling ikke alltid går sammen, for Klatremus hjelper Morten ikke det minste. Han inviterer seg selv på besøk og spiser opp nesten hele kaken. Men vel å merke, Klatremus er ikke “slem”, han er bare litt doven. Han synes ikke det er noe problem at de to har spist opp kaken, helt til han får høre at kaken egentlig var beregnet på Mortens bestemor. Da synes Klatremus det var litt “sørgelig” at de har spist den opp. “Men det blir nok råd med det også, sa han.” (Egner 2001: 9) Det er disse typene av

“understatements” som er så morsomme for det litt eldre publikum, men jeg tror nok barna får med seg det meste av dem også.

Egner har også benyttet seg av dramatisk ironi. “[...] med begrepet dramatisk ironi sikter vi til det fenomen som oppstår når noe kommuniseres til lesere og tilskuere, men som noen eller de fleste av personene er uvitende om.” (Helland og Wærp 2008: 89) Det vil si at vi som lesere eller publikum får mer informasjon enn dyrene i skogen. Et eksempel på den dramatiske ironien kan være når bakergutten har *ett kilo* med pepper oppi deigen, vi vet at det skal kun være en teskje, men det vet ikke han. Eller når reven lusker rundt i buskene og den stakkars lille musen kommer gående intetanende om hvilken fare den er i. Barna får da en mulighet til å advare dyrene.

Det finnes også ganske mange ordspill i teksten som er direkte beregnet på det litt mer voksne publikum. Der syns jeg det er best å nevne når Petter-Pinnsvin prøver å overbevise Bamsefar om at det var Bestemor Skogmus “som prøvde å spise ham.” Det er jo sikkert og visst ikke det som skjedde. Eller når Klatremus er i nøttekjelleren til Ekorn-Jensen og “prøvesmaker” nøttene for å se om de er *virkelige* nøtter, og så en til og enda en. Ja det er ikke enkelt å være en stakkars Klatremus i en verden full av nøtter.

For et skuespill har kulissene like stor betydning som de andre virkemidlene. Egner hadde meget bestemte meninger om hvordan stykket skulle fremføres. Egner skrev en anbefaling til dem som skal iscenesette manuset:

Maskeringen skal være så enkel som mulig, så den ikke hemmer bevegelse, tale og mimikk, ansiktene skal være menneskelig sminket, dyrene skal ikke være naturalistiske, men en slags maleriske vesener som låner litt både fra dyr og mennesker. De skal ha farverike klær og gå på to ben og være hyggelige å se på. Og så gjør det heller ikke så meget at mus og rev og bjørn blir nesten like store, barn har god om- og forestillingsevne. Størrelsesforholdet motvirkes også litt ved en malerisk overdimensjonering av detaljer i dekorasjoner, i blomster, blader og bær- og også ved at det velges forholdsvis lette skuespillere i rollene som Klatremus, Morten og bestemor Skogmus. (Egner uten år: 66)

I sceneanvisningene finnes det nøye beskrivelser på hvordan scenen skal se ut. Plassering av trær og hvordan husene skal se ut. Det er viktig visuelt sett, at ting faller naturlig i forhold til verkets helhet. For de som skal arbeide med stykket er det også greit å slippe å tenke så mye på plassering av trær og stubber. Egner har tydeligvis tenkt

på alle de små detaljene angående iscenesettelsen. Sceneskiftet blir tydelig markert i manus med anvisninger om *teppe opp*, i tillegg skal det være et mellomteppe og noen av scenene spilles foran det. Dette blir gjort slik at det går an å forandre på scenen, flytte på kulissene og rekvisittene uten at publikum må vente så altfor lenge. Det gjelder å holde på spenningen i stykket.

De viktigste momentene i manuset er replikkene, dyrene og musikken. De spiller hovedrollen og med hjelp av de forskjellige virkemidlene så danner de en helhet som utgjør en artig teateropplevelse. I bøkene spiller illustrasjonene en stor rolle og bidrar til minneverdige leseropplevelse.

Dyrene i skogen

Persongalleriet er sammensatt og mangfoldig. Figurene representerer et spekter av forskjellige “typer” det vil si at de representerer en egenskap og er ikke avgjørende sammensatte personligheter men alle har de en spesiell funksjon i forhold til teksten. I teksten finner vi dyr som representerer spesielle egenskaper og dyder eller holdninger. Vi finner typer som, den vise, den lekne, den samfunnsorienterte, den slemme, den unge, den litt eldre, husmoren, bestemoren og fienden. Det oppstår konflikter mellom de forskjellige typene og faremomentet er de “slemme”. Men ingen av dyrene er fullstendig “slemme” eller “skurkete,” de kan forvandles og sosialiseres og bli intergrert i samfunnet i skogen.

Det er kanskje viktig i en tekst beregnet på barn, at mottakerne kan identifisere seg med en eller flere av typene i stykket. Jeg tror nok at de barn som leser eller ser *Hakkebakkeskogen* kan finne typer som enten ligner på dem selv, eller typer som ligner på noen de kjenner.

Klatremus er kanskje den av dyrene som barna helst kan identifisere seg med. Han er en leken og lystig trubadur, som vil heller leke og synge enn å gå rundt og samle på nøtter. Derfor er han alltid sulten. Han gidder ikke å arbeide, han er den som bidrar minst til samfunnet i alle fall i form av arbeid, han er den som gjør det meste ut av *sin* individualitet. Han er en dagdriver og prøver heller å besøke bekjente og “bytte” til seg et måltid enn å arbeide. Han synger og spiller og får til gjengjeld noe å spise. Ellers så prøver han å lure seg til et måltid her og der.

Han er en liten luring og går ofte en omvei for å få det han vil, for eksempel når han kommer på besøk til Morten under det påskudd av å ville synge og spille for ham en vise han nettopp har laget. Samtidig så vil han “hjelp” Morten å få spist opp kaken som han har byttet til seg fra Bakermester Harepus. Han gir inntrykk av å “ofre” seg for sin venn, så Morten skal “slippe” å spise kaken sin helt alene. Men sånn er Klatremus. Han tenker først og fremst på seg selv, det kan sies at han er litt egoistisk eller kanskje ville selvpoptatt være et mer lysende ord for den lille Klatremusen.

Men det blir feil å si at Klatremus er *bare* doven, fordi han er også litt lur. Han klarer for eksempel å lure seg unna reven. Og når lille Brumlemann blir tatt til fange, så er det Klatremus og hans venn Morten som sammen med Mikkel befri den lille bamsen. Så Klatremusas egenskaper viser seg også å være nyttige for samfunnet. Som er jo hele poenget, å være til nytte for samfunnet.

Klatremusas karakter ser ikke ut til å skape store problemer for samfunnet. Han har alltid blitt akseptert av samfunnet, så han trenger ikke å strebe etter aksept slik Mikkel må gjøre. Det viser seg også at det er viktig å ha litt gøy og de fleste dyrene i skogen liker litt sang og musikk. Og visene til Klatremus har også visst seg å være veldig nyttige. “*Nøtteplukkervisen*” hjelper for eksempel Morten å finne massevis av nøtter. Og det er viktig å huske, alle bidrar til noe i skogen, alle har en funksjon og Klatremus er intet unntak.

Morten Skogmus representerer den voksne, stødige samfunnsbyggeren. Han er flittig og arbeidssom og blir respektert av de andre dyrene på grunn av hans fornuftige vesen. Han ønsker lov og orden i skogen. “Det er for galt at det er slik her i skogen som det er, sa Morten. Man kan snart ikke gå så langt som til bakeren engang – uten å bli spist opp!” (Egner 2001: 46) På dette tidspunktet i handlingen har Morten fått nok. Petter-Pinnsvin har nesten spist bestemor Skogmus og ingen av de små dyrene i skogen er trygge. Morten har Bestemor Skogmus på besøk og ser ut til å være i tunge tanker, og sier så til Bestemor:

Jeg kan ikke la være å tenke på hvor godt det ville være her i skogen hvis alle bare kunne være venner, så kunne de store hjelpe de små, og de små hjelpe de store, for det er mye de små kan, som de store ikke kan. Jeg vil gå og snakke med Bamsefar om dette. (Egner, uten år: 23)

Og så skriver han loven, og Morten og Klatremus – som får en del av æren for lovene – besøker Bamsefar for å prøve å ordne opp i anarkiet i skogen.

Når lille Brumlemann skal reddes kommer Morten opp med en plan for å befri den lille bamsen og hjelper til i selve redningsaksjonen.

Nå har jeg nevnt to av Brumlemanns redningsmenn og da er det på tide å fortelle om Mikkel Rev. Mikkel er den farlige kjøtteteren som alle de små dyrene i skogen er redde for, i alle fall i begynnelsen av teksten. Hvis Mikkel får anledning til det, så prøver han å spise de andre dyrene i skogen. Mikkel synes selv at han er fryktelig lur, men han blir narret tre ganger av byttedyrene sine. Det sier litt om moralen i teksten. Når Mikkel skal spise de andre dyrene eller stjele fra Bakermester Harepus da går det ille for ham, og han er ikke så lur som han tror. Det er ikke enkelt å være en rev, spesielt ikke en slem en. Men på det store møtet i skogen blir det bestemt at det ikke er lov å spise andre dyr. *Alle* dyrene i skogen må bøye seg under den nye loven hvis de vil fortsette å bo der. Mikkel må derfor gå imot sin egen natur og bli vegetarianer, han blir sosialisert og får med det en plass i skogen. Dette byr på store problemer for Mikkel, *en rev som ikke kan spise kjøtt*. Mikkel går derfor rundt og er sulten og vet ikke hvordan han skal få tak i mat. Men så treffer han Klatremus som sier at Mikkel må gå på besøk hos noen av de andre dyrene i skogen for det er så koselig. Men det kan Mikkel ikke fordi han har aldri vært på besøk før. Klatremus forklarer for Mikkel hvordan man bruker å te seg når man går på besøk. Og på besøk får man nok å spise, gulrøtter, nøtter og salat. “Nøtter og gulerøtter og salat! sa han og fnyste. Det er vel ikke noe godt! De som syns det er ikke rever.” (Egner 2001: 63) Så enkelt er det, en rev spiser ikke gulrøtter og nøtter, han skal ha kjøtt. Og plutselig kjenner Mikkel lukten av kjøtt og fordi at han er en kjøtteter så kan han ikke motstå sin egen natur og han bestemmer seg for å gå bort til bondegården og stjele seg litt kjøtt, for *det* står ikke noe om i loven. Så Mikkel finner en vei utenom loven og han kan fortsette å spise kjøtt i ny og ne. Etter at Mikkel har bidratt til redningen av Brumlemann blir han hyllet som en helt. Og fordi at han er en helt og så lenge han lar være å spise de andre dyrene i skogen, så gjør ikke det noe om han rapper en skinke i ny og ne. Han blir akseptert for den han er så lenge han overholder skogens lov.

Bamsefar er den kloke, snille og fremfor alt, den man kan stole på. Han er en voksen som unger kan forholde seg til og eventuelt kjenne igjen sine egne foreldre eller foresatte. Han er patriarken (faderen), skogens overhode og nesten som en allvitende “guddommelig” figur. Det er Bamsefar som ordner det store møtet i skogen og det er han som får dyrene til å godkjenne loven. Han gjør det på en forholdsvis demokratisk måte, først leser Morten opp loven og så *skal* alle rekke labbene i været for å godkjenne den. Og til slutt så er alle labber i været og loven blir godtatt. “Og hermed er den vedtatt av oss alle. Så må hver og en gjøre som det står i loven, og passe på at andre gjør det. Og så er møtet vårt slutt! Takk for nå.” (Egner 2001: 61) Så enkelt er det, når patriarken har talt så er loven godtatt og møtet er slutt og alle går hjem til seg selv. Bamsefar er rettferdig og han hører etter når dyrene i skogen har noe å fortelle uansett om det er små mus eller den farlige reven. Når lille Brumlemann blir borte står Bamsefar pliktoppfyllende ved siden av Bjørnemor og trøster henne og beroliger henne og lover at alt vil gå bra til slutt. Bamsefar kan anses som rettferdighetens figur i verket, den guddommelige figuren som overvåker skogen og passer på at alt går bra.

Kjønnsrollene i teksten er veldig tradisjonelle og bærer et preg av at teksten er skrevet i 1950-årene. Bjørnemor vasker klær og steller med hus og barn mens Bamsefar ordner med “viktige” saker. Etter at Brumlemann er kommet tilbake så ordner Bjørnemor med en fest for alle dyrene i skogen, og som en ekte husmor så slår hun to fluer i en smekk og bestemmer seg for at de skal feire Bamsefars bursdag i samme slengen.

Brumlemann er en leken liten bamse som alle kan være glad i, og kanskje kan noen av barna identifisere seg med ham. Han blir bortført av dyrnenes felles fiende, menneskene, og dyrene må samarbeide for å befri ham. Bortføringen av Brumlemann fører oss mot en av tekstens høydepunkter og når han blir berget er det stor grunn til en fest.

Bestemor Skogmus er Morten sin bestemor. Hun kommer på besøk en lørdag ettermiddag og blir nesten spist av Petter-Pinnsvin. Den handlingen var det som fikk begeret til å flyte over for Morten. Nok er nok, nå må noe gjøres.

Det finnes flere dyr i skogen og alle sammen har de en bestemt funksjon i teksten. Kråke-Per hjelper Morten å slippe unna reven. På det store møtet kan han vitne at

Mikkel prøvde å spise Morten. Den store elgen forteller Mikkel at man kan godt spise grønnsaker og bli stor og sterk av dem, han er selv et levende bevis på det. Uгла og Petter-Pinnsvin tilhører de kjøttetende dyrene i skogen, de må sosialiseres på samme måte som Mikkel og gå imot sin natur. Når Brumlemann blir borte hjelper Uгла til og forteller at hun hørte noen skrike, men hun trodde det var Klatremus så hun gadd ikke se etter. Den eneste som ikke blir nevnt igjen etter møtet i skogen er Petter-Pinnsvin, så kanskje kunne han ikke leve uten å spise kjøtt og var nødt til å flytte vekk fra skogen. Det er ikke sikkert at *alle* kan bli sosialisert og intergrert i et samfunn.

Den lille stabbursmusen som hjelper Mikkel å få tak i en skinke, bor på bondegården. Hun bor utenfor skogssamfunnet men hun hjelper til i den store redningsaksjonen og får en plass i Hakkebakkeskogens sosiale samfunn. Hun blir invitert til den store festen fordi hun viste Morten og Klatremus veien inn til Brumlemann. Og som Mikkel sa: “[...] for det er en virkelig hyggelig mus!” (Egner 2001: 89)

Anarki, samarbeid og idylliske verdener

Drøfting

Jeg har sett på begrepet samarbeid og prøvd å finne ut om det tematiske innholdet i *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen* er samarbeid. Jeg har sett på bruk av virkemidler og på den måten prøvd å belyse temaet. Etter min mening er både temaet og motivet i teksten *samarbeid*. Men det finnes to forskjellige plan som temaet opptrer på.

For det første har vi den enkle måten. Det er en måte som tydeliggjør temaet og løfter det ut av teksten. Det jeg mener er at ved iscenesetting av manuset blir både tematikken og motivet veldig tydelige størrelser. Når manuset blir iscenesatt så spiller alle de dramatiske virkemidlene sammen og utgjør en helhetlig handling. Replikkene blir tydelige, dyrene vender seg direkte til publikum og kulissene skaper en troverdig verden på scenen. På denne måten opplever barna en verden som de er deltakere i.

Den horisontale kommunikasjonsmodellen blir benyttet og barna blir snakket *med*. De har en mulighet til å føle seg som veldig viktige individer fordi de *vet* så mye mer om handlingen enn mange av dyrene på scenen. Barna er også forberedte på det som skal skje fordi at de får hele tiden informasjon om det, enten fra dyrene som replikker, eller i form av musikk.²³ Det er veldig greit for barna å være klare når reven kommer på scenen, for hvis de er klare da trenger ikke barna å bli redde. De blir blant annet forberedt i form av den litt skumle “*revevisen*”. På grunn av måten virkemidlene konkretiserer temaet så synes jeg at en teateroppførsel eller teksten som hørespill er best egnet til å realisere moralen²⁴ i historien for barna. Uansett om “[...] barn har god om- og forestillingsevne” (Egner uten år: etterord) så er det ofte mye bedre å se og høre, dette også fordi at musikken spiller en betydelig rolle i iscenesettingen. På scenen ser barna det mye bedre at hvis man er “slem” da er det mulighet for at alt går galt. Som den gangen Mikkel blir narret hele tre ganger på rad, ikke nok med at han ikke får noe å spise men han må også betale for kakene hos Bakermester Harepus, som han i utgangspunktet nektet å betale for. Det er ingen som ønsker å være “slem” for da får ikke du lov å være i lag med de andre i samfunnet. Moralen i teksten er derfor enkel og

²³ Det vil si at kjenningsmelodiene introduserer de forskjellige figurene og barna vet når de hører f.eks. *revevisen* at Mikkel er på inn på scenen.

²⁴ Moralen er den at det lønner seg å være snill og grei mot andre.

beregnet på barn, det lønner seg å være snill og å samarbeide med andre, *men* det er også lov å være litt leken og lystig. Det er lov å være seg selv, bare man ikke er slem. En motsigelse ja, men det er moralen. Alle har lov til å være seg selv så lenge det ikke skader andre i samfunnet.

Det er også viktig, mener jeg, at huske at litteratur spiller ofte på motsetninger, som jeg nevnte i kapitlet om barnelitteratur. Og Egner spiller som sagt på motsetninger. Vi har kjøtteterere og grønsaksspisere, og motsetninger som dyrene i skogen og menneskene som stjeler Brumlemann. Men hos Egner er det ikke helt *svarthvitt*. For de som er vonde er ikke *helt* vonde, det finnes noe godt i alle. Og til slutt blir jo alle dyrene i skogen venner: *kjøtteterne* blir grønsaksspisere og blir sosialiserte, så man kan trygt si at historiene ender godt i den idylliske skogen.

Det andre nivået temaet opptrer på, kommer an på lesemåten. Det er mulig å lese teksten på den måten at vi finner direkte paralleller til Norges gjenreisning i etterkrigsårene. Det er naturlig å oppleve teksten på den måten, både fordi at Egner skrev teksten i etterkrigstiden og på grunn av det sosialistiske grunnsynet pedagogikken hadde i de tider og teksten preges av. Egner hadde tilegnet seg noe av det sosialistiske synet og han var opptatt av pedagogikk. “Egners aller første bøker inneholdt pedagogiske spill, telle-leker og regnerim, trafikkregler og fargelære.” (Birkeland mfl. 2005: 182) Et av det viktigste Egner gjorde i sin tid var det store 16 binds leseverket for grunnskolen. Så vi kan trygt si at han var opptatt av å lære barna noe og det skulle gjøres på en måte som ga dem lyst til å ville lære.

Velger vi å lese *Hakkebakkeskogen* med disse tankene i bakhodet, da finner vi fort ut at det finnes likheter mellom den lille verdenen i skogen og den store utenfor. Som jeg sa før, i kapitlet om Norges gjenreisning, så passer det sosialistiske grunnsynet godt til teksten, arbeid, trygghet og helse skal fremmes. Og der spiller samarbeid en betydelig rolle. For å bygge opp et Norge etter krig så måtte alle arbeide sammen. Og for å gjenreise *Hakkebakkeskogen*, etter en anarkistisk periode hvor alle spiste det (eller de) de ville og gjorde det de ville, så måtte de få laget en lov og arbeide sammen for å få samfunnet til å fungere. Og som Bamsefar sa på det store møtet “nå sier vi at gjort er gjort, og spist er spist – og så sier vi at heretter skal alle dyrene i skogen være venner og ikke spise hverandre.” (Egner 2001: 59)

Hvis vi nå ser litt på *Hakkebakkeskogen* så blir det fastsatt på et møte i skogen at ingen av dyrene har lov å spise andre dyr, de skal samle nøtter og spise grønnsaker. De skal altså ha trygghet, arbeid og helse. Kjøtteterne blir intergrert i samfunnet, etter at de er blitt grønnsaksspisere, for å gjøre skogen trygg for beboerne. De får da alle sammen trygghet, og levevilkårene for beboerne blir i samme slengen utjevnet, alle har like stor sjanse til å samle mat og bli mette. Mikkel rev blir dog et problem. Han er ikke vant til å samle mat og spise grønnsaker, han eter kjøtt. Klatremus oppfordrer Mikkel til å besøke de andre dyrene i skogen og „få“ mat på den måten. Men Mikkel er lur og finner en vei utenom loven, han stjeler seg kjøttmat i ny og ne fra dyrenes felles fiende; mennesket. Etter sosialiseringen bidrar Mikkel rev til å berge lille Brumlemann og blir en helt i skogen, og alle blir lykkelige til slutt i *Hakkebakkeskogen*. På denne måten løses problemet mellom de to kontrastene samarbeid og individualisme. Mikkel kan arbeide for samfunnets ve og vel og allikevel fortsette å spise kjøtt i ny og ne utenfor skogen og på den måten ivareta sin individualitet.

Dette lille diktete universet som Egner har laget er på mange måter en utopisk idyllisk verden. For å kunne bo i denne utopien så må mange av dyrene forandre på sin natur. Dette byr på noen problemer, men i den utopiske verdenen så finnes det alltid løsninger på problemene. Derfor er ikke det et stort problem at Mikkel må bli grønnsaksspiser, fordi at det er en idyll og *ligner* kun på vår verden men er ikke helt den samme. I vårt samfunn så hadde det bydd på mange problemer hvis vi måtte forandre vår natur og det er sikkert og visst at vi kunne ikke levd som *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*. Og det er viktig å huske på at i *Hakkebakkeskogen* finnes det mange konflikter, både den dyrene i mellom, og en annen mellom dyr og menneske. Dyrenes kamp for tilværelsen er jo også en konflikt i seg selv; deres stadige kamp mot sulten er selve drivkraften i handlingen. Men dyrene i skogen klarer det umulige, de klarer å ta alle de konfliktene som finnes i skogen og finne en lykkelig løsning. En nydelig utopisk historie som vanskelig går an å overføre til virkeligheten.

Jeg er sikker på at det finnes mange flere måter å lese teksten og analysere den på. Det er, som jeg sa her ovenfor, en litt for utopisk verden²⁵ Egner har laget og for den moderne leser er denne verdenen kanskje litt fjern. Men det forandrer ikke på det faktum at Egners bøker selges fortsatt i bokhandelen og teateroppførslene hans er sikre

²⁵ Jeg syns i grunnen at det er fint med litt idyll av og til.

kassasuksesser. Egners teaterstykker har blitt satt opp over hele verden, ikke kun i Norden men i land som Vest-Tyskland, Sovjet, Jugoslavia og Østerrike. (Anker 1972: 88-91) På Island har det i år (2009) vært en oppførsel av *Kardemomme by* på Nasjonalteateret. Så vi kan si at stykket fortsatt er populært, i alle fall her på Island. Jeg har ikke gått så langt som til å finne noen eksakte tall for oppførsler av Egners teaterstykker for denne oppgaven. Men stykkene har i hvert fall blitt satt opp ti ganger her på Island. Og jeg vet at Egner fortsatt er populær, barn og foreldre går sammen på teateret for å oppleve denne fantasiverdenen. Det har gått over 50 år siden disse to stykkene ble skrevet, men de er like aktuelle, i alle fall spilles de for fulle hus her på Island. Og grunnen til det er etter min mening det nære forholdet vi islendinger har til Egner, mange av oss syns at vi eier en liten del av ham. Han er en del av islandsk barnekultur og de aller fleste islandske barn og voksne, kjenner til et eller flere av stykkene hans.²⁶ Og når de finner ut at Egner er norsk og ikke islandsk, ja da blir de aller fleste forbauset. Som et godt eksempel på dette vil jeg fortelle en liten anekdote: En god venn av meg arbeidet i Norge for noen år siden, og før jul så bestemte han seg for å imponere arbeidskollegene sine som alle var nordmenn. Han fortalte dem at *vi* islendinger hadde vår *egen* pepperkakesang som vi brukte å synge i førjulstiden. Og så begynte han å synge Egners pepperkakesang fra *Hakkebakkeskogen*. Og du kan tenke deg hvor mye nordmennene lo når min venn sang den *helnorske* pepperkakesangen. Men så sterk er Egner i våre islandske hjerter, vi tror vi eier en del av ham.

Avslutning

Nå har jeg sett på hvordan virkemidlene fungerer sammen i å lage en helhetlig tekst og et manus. Jeg har sett på Egners forfatterskap, hvordan han utviklet seg som radioforteller og dramatiker. Jeg har skimmet overflaten i situasjonen i Norge i etterkrigstiden. Og jeg har analysert *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*, med tanke på bruk, av virkemidler og om temaet er påvirket av de sosialistiske grunnsteinene jeg skisserte i kapitlet *Ja, vi elsker*. Jeg har funnet ut at temaet opptrer på to forskjellige nivå. Jeg har funnet ut at temaet blir en utenomtekstlig

²⁶ Foreldrene mine som er født i 1955 husker å ha sett første oppførsel av *Hakkebakkeskogen* her på Nasjonalteatret i 1962.

størrelse når verket blir fremført på scene. Det jeg mener; samarbeidsmomentet står da tydelig frem og publikum har muligheten til å bidra i selve fremføringen. Det blir en slags interaksjon mellom skuespillerne og publikum. Barna kan *samarbeide* med dyrene på scenen, de kan hjelpe til når noe farlig holder på å skje, med å rope ut advarsler til dyrene. Her blir temaet realisert, det fremstår på en fysisk måte. For eksempel helt i begynnelsen da Morten kommer inn på scenen og synger på “*Nøtteplukkervisen*”. Deretter vender han seg til publikum og forteller dem hvor han kommer fra og hva han har gjort på. Så spør han om de har sett Mikkel rev. På denne måten får publikum vite litt om forhistorien til scenen, de blir involvert og dette er en måte å introdusere personen på. Publikum vet nå hvor Morten kommer ifra og hvem han er redd. På denne måten blir teateropplevelsen minneverdig. Publikum føler nå sympati for heltene og kanskje litt redsel for skurkene. Det hele kulminerer med den store festen til slutt da alle dyrene i skogen er blitt venner og til og med Mikkel rev er blitt en helt. I sluttscenen vender Klatremus seg mot publikum og ber dem om å synge med på den siste sangen. Dette blir en slags renselse (katharsis)²⁷ for publikum og alle kan gå glade og fornøyd ut og møte dagliglivet som bedre mennesker, med en liten bit av Hakkebakkeskogen og dyrene der i hjertet.

Jeg vil mene at dette samarbeidsmomentet ikke har fulgt tydelig nok med over til bokformen. Illustreringene i teksten viser selvfølgelig hvordan skogen ser ut og knappheten i fortellerteknikken bidrar til at barna klarer godt å følge med historien. Men etter min mening mangler teksten det klare og tydelige samarbeidsmomentet, som for eksempel med bruk av å ramme inn kapitlene²⁸ og på den måten fortelle barna at nå er dette kapitlet slutt og vi må vente på det neste.

Derimot gjorde Egner dette på en mer tydelig måte når stykket ble fremført som hørespill, barna visste at nå var det slutt for i dag og at de måtte vente til neste gang. Denne nærheten i fortellersituasjonen har Egner klart å overføre tydelig over til skuespillet men det er som sagt mindre synlig i bokformen. Det er grunnen til at jeg vil mene at det er minst to nivåer i tematikken. Den du finner i teksten og den du finner i manuset, den utenomtekstlige som jeg skisserte her ovenfor.

²⁷ Katharsis (rennselse) er et begrep fra Aristoteles. Han brukte det i forhold til den greske tragedien, folks opplevelse av stykket, frykt og medlidenhet, så når høydepunktet er nådd kan tilskuerne gå ut og føle at de har gått igjennom en renselse. Dette begrepet blir og brukt i forhold til dagens dramatik.

²⁸ Noen kapitler blir *rammet* inn men Egner har ikke brukt det konsekvent som et virkemiddel.

Vi har selvfølgelig utallige måter å lese en tekst på og en teateropplevelse er veldig individuell. Jeg har her tatt fatt i de trådene jeg mente var viktige i forhold til begrepet samarbeid og prøvd å nøste dem opp. Konklusjonen min er ikke så avgjørende klar som jeg i utgangspunktet la opp med. Jeg hadde tenkt at samarbeid ville ligge som en rød tråd gjennom både tekst og manus. Men jeg har funnet ut mye om Egner, Hakkebakkeskogen, samarbeid og individualisme i teksten.

Det idylliske lille universet som vi treffer i Egners historie har blitt lest og oppført i mange år og forhåpentligvis vil det fortsette. Og uansett om du er enig med meg eller ikke så er Egners lille univers vel verdt et besøk, både for liten og stor. Og hvis vi voksne legger til morsomme stemmer og synger sangene når vi leser, så burde vi kunne oppnå enda mer intimitet enn det Egner gjorde i *Barnetimen for de minste*.

Kilder

Bøker og artikler:

Birkeland, Tone, Gunvor Risa og Karin Beate Vold (2005): *Norsk barnelitteraturhistorie*. Oslo: Det norske samlaget.

Bache-Wiig, Harald (red.) (1997): *Nye veier til barneboka*. Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU) og Cappelen Akademisk Forlag AS.

Dahl, Engelstad, Halvorsen, Jemterud, Torp, Zandjani (2008): Brit Nilsen (red.): *Grip teksten*. Oslo: H.Aschehoug & Co (W.Nygaard).

Egner, Thorbjørn. (uten år): *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*. Riksteatret. Manuskript.

Egner, Thorbjørn (2001): *Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen*. 5.opplag J.W Cappelens Forlag a-s 1997. 1.utgave 1953 Grøndal og Søn Forlag A/S.

Halvorsen, Ellen Beate; Ivar Jemterud og Inger Marie Semmen (1996): *Tekst og tanke*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Helland, Frode og Wærp, Lisbeth Pettersen (2008): *Å lese drama, Innføring i teori og analyse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Johnson, Lauritz (1972): „Tigergutt kan alt“. Harald L. Tveterås og Fredrik Matheson (red.): *En bok om Thorbjørn Egner*, side 57-71. Oslo: J.W. Cappelens forlag A.S.

Korsvold, Tora (1999): „1950-årene: Barndommens lykkelige alder?“ Harald Bache-Wiig (red.): *Norsk barndom i to etapper*, side 91-104. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Moe, Nina (1999): „Thorbjørn Egner og Alf Prøysen; to radiokunstnere for barn“. Harald Bache-Wiig (red.): *Norsk barndom i to etapper*, side 127-137. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Svensen, Åsfrid (1985): *Tekstens mønstre: Innføring i litterær analyse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Svensen, Åsfrid (2001): *Å bygge en verden av ord*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Internetkilder

www.dyreparken.no, Egners biografi. Hentet 29. september 2009.

http://timarit.is/view_page_init.jsp?pageId=1326467&issId=111153&lang=is
artikkel om Egner i Morgunbladid, tirsdag 19. Januar 1960. Hentet 29. September 2009.

http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/tidligere/oversikt/departementer_embeter/embeter/statsminister-1814-/einar-henry-gerhardsen.html?id=463396
Biografi om statsminister Einar Gerhardsen. Hentet 3. Desember 2009.

Litteraturliste

Bøker skrevet og illustrert av Thorbjørn Egner:

Truls og Kari

Fast barneside hver uke i Illustrert familieblad

1939-40

Barneboka 1940 (Sammen med Sigurd Winsnes)

1939

Den nye barneboka (Sammen med Sigurd Winsnes)

1941

Småfolk

Barnebok i samme serie som ovenfor

1942

Truls og Kari

Enkel billedbok

1941

Truls og Kari kommer til den store byen

Billedbok

1942

Truls og Kari i den digre store skauen

Billedbok

1943

Malermester Klattiklatt

Fem malerbøker med forskjellige undertitler

1940-45

Ola-Ola som alle dyra var så glad i

Barnebok

1942

Hesten, kua og de andre

Billedbok

1942

Telleboka

Billedbok

1943, ny utgave 1976

Lilleputt-bøkene

Fire små billedbøker

1943

Jumbo som dro ut i verden

Billedbok 1943, ny utgave 1976

Da Per var ku

Billedbok

1945, ny utgave 1976

Stormen

Ungdomsbok

1946

Gamle hus i Vågå

Voksenbok, tegninger og tekst

1943

Gamle hus i Rauland

Voksenbok, tegninger og tekst

1945

Karius og Baktus

Første utgave 1949, ny utgave 1958

Ole Jakop på bytur

Første utgave 1949, ny utgave 1976

Tretten viser fra barnetimen

1951

Nye viser fra barnetimen

1952

Bamsefar og andre viser fra barnetimen

1952/1972

Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen

Første utgave 1953, ny utgave 1978

Doktor Dyregod

Gjenfortalt etter Hugh Loftings bok "Doctor Doolittle"

1954

Folk og røvere i Kardemomme by

Første utgave 1955, ny utgave 1980

Tommy og elefanten

Tekst H. G. Wells og Egner

1958

Kaptein Sorte Bill og andre viser

1973

Musikantene kommer til byen

1978

16 bind lesebøker for grunnskolen

Lesebøker fra 2. skoleår til og med 9. skoleår

1950-1972

Gode venner

Fortellinger fra Egners lesebøker for 2. skoleår

1987

Barna i Humlegata, Ola-Ola Heia, Ola-Ola i byen, Sommer på Heia

Fire fortellinger fra førsteutgaven av Thorbjørn Egners lesebøker for annet skoleår.

2000

Diverse

Lydbøker med "Folk og røvere i Kardemomme by", "Klatremus og de andre dyrene i Hakkebakkeskogen" og "Doktor Dyregod", hvor Thorbjørn Egner selv leser, basert på opptak fra Barnetimen for de minste.

2004

Dessuten medutgiver og illustratør av:

Den røde store viseboka

1954

Den blå store viseboka

1956

Den gule store viseboka

1969

(Alle tre bøkene utformet sammen med Alf Prøysen, Kåre Siem og Yukon Gjelseth.)

Øversettelser:

Ole Brumm (Forf.: A. A. Milne), 1952. (Øversatt og supplert med små viser.)

Ole Brumm og vennene hans (Forf.: A. A. Milne), 1953. (Øversatt og supplert med små viser.)

Lillebror og Karlson på taket (Forf.: Astrid Lindgren), 1956. (Øversatt og supplert med små viser.)

Bibliografi-kilde www.dyreparken.no direkte link på nettadressen:

<http://www.dyreparken.no/Kart-parkinfo/Parkering/Thorbjorn-Egners-boker/>